

Pogledi Gozdnega gospodarstva Postojna na izvajanje gozdnega reda¹

Franci FURLAN*

1 OPREDELITEV PROBLEMA

Pestrosti pri izvajanju gozdnega reda v Sloveniji ne manjka. Pri istih zakonskih in podzakonskih določilih se ista dela na enakih objektih največkrat zaradi subjektivnih razlogov izvajajo različno po vrsti in obsegu. To povzroča probleme in številna vprašanja tako pri delavcih Zavoda za gozdove kot pri delavcih gospodarskih družb oziroma drugih organizacij, ki se ukvarjajo z izvajanjem gozdnih del. Glede na to so nekateri problemi in vprašanja, na katere bi skušali najti odgovor, ni pa nujno, da veljajo za vsa območja enako, naslednji:

1. Kdaj gozdni red kot postopek sečnje lesa izvajati?
2. Kje oziroma v katerih deloviščih ali sečno spravilnih enotah gozdni red izvajati?
3. V kakšnem obsegu ga izvajati glede na zakonska in podzakonska določila?

2 KDAJ GOZDNI RED KOT POSTOPEK SEČNJE LESA IZVAJATI?

Kdaj urediti sečišče, je določeno v 10. členu Pravilnika o izvajanju sečnje, ravnanju s sečnimi ostanki, spravi in zlaganju gozdnih lesnih sortimentov. Glede na naše ugotovitve iz časovnih študij dela in izkušnje je najracionalnejše gozdni red vzpostaviti v fazi sečnje lesa. Tak način izvajanja zahteva zelo natančno pripravo dela. Podrobno je treba poznati vse smeri zbiranja lesa, da ne bi pri spravi lesa "podirali" tistega, kar smo s sečnjo vzpostavili. V nasprotnem primeru bomo del dela morali opravljati dvakrat. Ali pa je boljše gozdni red vzpostaviti po opravljenem spravi lesa. Časovno racionalnost vzpostavitve gozdnega reda mora glede na pogoje (na primer pridobivanje sečnih odpadkov v energetske namene, kar postaja spet zanimivo) ugotoviti vsaka gospodarska družba oziroma druge organizacije, ki se ukvarjajo z izvajanjem gozdnih del, zase. Prav pa je, da to, za kar dobiš plačilo tudi narediš na predpisan ali dogovorjen način.

3 KJE OZIROMA V KATERIH DELOVIŠČIH ALI SEČNO SPRAVILNIH ENOTAH GOZDNI RED IZVAJATI?

Pri tem gre za vprašanje, ali je smiselno izvajati

gozdni red vsako leto v celoti na vseh rednih deloviščih in deloviščih slučajnih pripadkov.

Odgovor ni preprost, predvsem pa je odvisen od ciljev, ki si jih neka širša ali ožja družbena skupnost v nekem trenutku postavi. Pri Gozdnem gospodarstvu Postojna smo popolni gozdni red uvedli po letu 1990, zato da bi obdržali čim več zaposlenih delavcev in da bi bilo naše delo tudi na tak način širše razpoznavno. Gre namreč tudi za zunanji izgled opravljenega dela, v tem primeru gozdnega reda, ki ga poklicni gozdni delavci izvajajo praviloma na visoki kakovostni ravni.

Taka odločitev je takrat pomenila, da rabimo glede na različne stopnje izvajanja gozdnega reda okrog tretjino delavcev pri sečnji samo za vzpostavljajanje gozdnega reda. Po naših ocenah bi morali gozdni red glede na stanje sestojev in vrsto sečenj v notranjski območni enoti izvajati na okoli 60-70 % površin, ki so v okviru letnega plana zajete v kategorijo rednih delovišč. Za izvedbo celotne letne sečnje, ki se v državnih gozdovih giblje okrog 100.000 m³, rabimo okrog 50 sekačev. To pomeni, da rabimo 15-17 sekačev samo za vzpostavljajanje popolnega gozdnega reda. Če pa upoštevamo, da na 30-40 % površine zadostuje minimalni gozdni red, je pri Gozdnem gospodarstvu Postojna pri sečnji zaradi tega zaposlenih preveč samo še 5-6 sekačev.

Eden izmed zelo pomembnih faktorjev je torej tudi zaposlitev čim večjega števila ljudi. Vedeti moramo, da je bil padec zaposlenih v panogi gozdarstva v razmeroma kratkem času zelo velik: z 8.000 zaposlenih pred letom 1990 (1986) na 2.000 zaposlenih v gospodarskih družbah in okrog 900 na ZGS. Skupaj je danes zaposlenih samo še 2.900 delavcev. Število zaposlenih se je zmanjšalo kar za 5.000 delavcev. Pri tem gospodarskim družbam pri izvajanju del konkurirajo različne registrirane in neregistrirane organizacije z delom na črno in medsosedske pomočjo. Država na tem področju ne ukrepa. Tako hiter padec števila zaposlenih se je odvil dejansko v zelo kratkem času in za nekatere, čeprav nič krive, ne brez posledic.

Tudi danes, čeprav niso enake okoliščine, je še vedno pomembno vsako delovno mesto. Res pa je, da problem drugod po Sloveniji ni tako obsežen kot pri Gozdnem gospodarstvu Postojna, saj je obseg vzpostavljanja gozdnega reda v drugih območjih manjši. Vendar, ko se bomo ali bodo odločali o recimo "racionalizaciji" na tem področju, ne smemo pozabiti na

* F. F., univ. dipl. inž. gozd., Gozdno gospodarstvo Postojna, d. d., Vojkova ulica 9, 6230 Postojna, SLO

¹ Prispevek je bil predstavljen na na strokovni delavnici Gozdni red, 26. 10. 2000 na Hrušici

postopnost, ki smo jo v zadnjih nekaj več kot desetih letih preveč zanemarili. Na daljši rok je vsak problem, ki ga ustrezno programiramo, lažje rešljiv in manj boleč za posameznike. Problemi se v takih primerih rešujejo skoraj sami po sebi z naravno fluktuacijo in odhodi v pokoj.

Izvajanje popolnega gozdnega reda skušajmo oceniti še z enega vidika. Sečnja pri nas poteka sicer mehkanizirano, a z motorno žago na klasičen način. Obremenitve z motorno žago se manjšajo, vendar so v prepletanju z drugimi okoliščinami izvajanja sečnje še vedno velike. Omejitve glede zmoglosti dela in stopnja invalidnosti so še vedno nadpovprečno visoke. Zato je izvajanje popolnega gozdnega reda treba ocenjevati tudi z ergonomskega vidika. Ta se kaže v obliki t.i. aktivnega odmora, ko človek v celoti spremeni obremenitev telesa. Dolgoročno to zanesljivo podaljšuje aktivno delovno dobo vsakega sekača.

4 KOLIKO NAS STANE GOZDNI RED?

Koliko nas stane postopek izvajanja gozdnega reda, si lahko zelo preprosto, pa dovolj natančno izračunamo na podlagi cene sečnje lesa. Predpostavimo, da stane sečnja 2.000 SIT/m³. Časovni normativ izvajanja gozdnega reda je lahko sestavljen iz enega ali dveh delov. Delež normativa za vzpostavljanje minimalnega gozdnega reda je zajet že v osnovnem normativu sečnje lesa in znaša okrog 7 %. Normativ za popolni gozdni red pa dodajamo glede na zahtevnost in obseg dela v treh kategorijah: 20 %, 25 % in 30 %. Če torej vzpostavljamo popolni gozdni red, se strošek za prikazan primer giblje v razmaku od 540 do 740 SIT/m³. Strošek vzpostavljanja minimalnega gozdnega reda pa znaša pri ceni sečnje 2.000 SIT/m³ okrog 140 SIT/m³.

5 V KAKŠNEM OBSEGU IZVAJATI GOZDNI RED GLEDE NA ZAKONSKA IN PODZAKONSKA DOLOČILA?

Ko glede na sestojne in varstvene pogoje ugotovimo, da je popolni gozdni red smiselno vzpostaviti, se postavi vprašanje obsega izvedbe. Kaj je pri tem mišljeno? Pri isti zakonodaji je za izvedbo istega dela potrebno zaradi subjektivnih razlogov vložiti različno količino dela.

Primer: V nekaterih območjih velja za olupljen panj tisti, ki ima 3-5 olupljenih trakov, v drugih le tisti ki je olupljen okoli in okoli. Mnogo razprav poteka vsak dan na terenu o tem, kdaj so veje v kupu zložene tako, da prekrivajo svoje debelejšje konce.

Menim, da je fizično vzpostavljanje gozdnega reda zakonsko in z uredbami dovolj natančno opredeljeno. Večina zaostrovanj izhaja iz različnih pogledov, ki jih imajo delavci različnih organizacij, v katerih so zaposleni. Taki pogledi porajajo dvom v pravilnost strokovnih odločitev, saj se te lahko medsebojno (nedopustno) preveč razlikujejo. S tem pa se že obstoječa razdvojenost gozdarske stroke zaradi dogodkov v bližji preteklosti samo še pogloblja. Žal lahko to poglobljanje, vsaj do sedaj to zanesljivo kaže, pričakujemo tudi v bodoče.

V zvezi s tem je treba še poudariti, da je manj natančna opredelitev glede vzpostavljanja gozdnega reda v celoti zadostovala v prejšnjih organizacijskih oblikah gozdarske dejavnosti.

Taki problemi se ne kažejo samo na področju vzpostavljanja gozdnega reda. Zelo podobno je tudi stanje na primer na področju uporabe normativov gozdnih del, če ostanemo v okviru pridobivanja lesa. Podobne probleme lahko najdemo v vseh vrstah del in opravil gozdarske dejavnosti. To zanesljivo nakazuje tudi na probleme s sedanjo organiziranostjo gozdarske dejavnosti.

Vsi ti problemi se pojavljajo ob dejstvu, da ni gozdarska operativna še nikoli imela tako visoko izobraženih kadrov, hkrati pa niso bile zahteve po šablonah še nikdar tako pogosto izražene. Vendar ko bomo imeli za vse šablone, tudi gozdarska stroka ne bo več potrebna.

Zato so strokovne delavnice s to in podobnimi vsebinami lahko smiselne, saj lahko z njimi pridemo do podlag, ki v čim večji meri izločajo subjektivne faktorje.

6 ALI JE MOŽNO GOZDNI RED VZDRŽEVATI TUDI DRUGAČE?

Na tem področju je pri nas pa tudi drugje prisotna zelo močna šablona, za katero pa nismo čisto prepričani, ali z njo sploh dosegamo tisto, za kar jo izvajamo. Najbrž so možni za doseg istega rezultata tudi drugi načini. Verjetno bi bilo treba v ta namen narediti nekaj poizkusov v različnih pogojih. Primera:

- Namesto zlaganja vej v kupe (pri drevju, posekanem in okleščenem neposredno ob vlakih) zložiti veje na vlako. Veje gnijejo več let, zadržujejo material, ki se stlači, ostane na vlaki in upočasni pretok vode in zmanjša moč vode. S tem veje varujejo tla in zmanjšujejo erozijo, s čimer dosegamo ekološki učinek. Z verigami, gumami in lesom, ki ga spravljamo, se del vej olupli, razlomi in zdrobi, kar preprečuje naselitev podlubnikov, s čimer dosegamo varstveni učinek.

Iz domače in tuje prakse

- Panje na strmih pobočjih puščamo višje zaradi preprečevanja plazov. Koreničniki, zlasti od drevja s strmih pobočij, so uporabni le za kemično predelavo lesa. Veliko je gnilih in popolnoma neuporabnih. Taki panji, ki so za kakršnokoli predelavo neuporabni, lahko kakovostno opravljajo ekološko funkcijo zadrževanja plazov.

- Kaj pa, če je optimalen popolni gozdni red čim večji nered: veje čim bolj razmetane po površini, s tem da jih v celoti odstranimo s podmladka? Saj tudi narava ne zлага vej v kupe in ne dela po šablonah.

Zelo zahtevno je popolni gozdni red vzpostaviti pri zelo velikih koncentracijah sečnje. Zaradi velike količine sečnih odpadkov si z njimi postavljamo ovire, ki onemogočajo nemoten proces izvajanja sečnje in spravila lesa. S tega vidika visoke koncentracije na deloviščih z obstoječo infrastrukturo (sistemi cest in vlak) niso racionalne. Pri tem se je s še tako kakovostno pripravo dela nemogoče izogniti delnemu ponovnemu vzpostavljanju popolnega gozdnega reda. Visoke koncentracije sečnje nad 50 m³ ali celo nad 100 m³ na ha pa so dobesedno šokantne za vsak, še tako vitalen sestoj.

7 RAZPRAVA

Ali je vzpostavljanje popolnega gozdnega reda neobhodno potrebno?

Popolni gozdni red je v določenih pogojih zanesljivo smiselno gozdnogojitveni, varstveni in tehnološki ukrep. Z vidika splošno koristnih funkcij gozdov so estetski razlogi, predvsem z vidika javnosti, tisti, ki dodatno utemeljujejo smisel vzpostavljanja popolnega gozdnega reda.

Isti kriteriji za vzpostavljanje popolnega gozdnega reda morajo zlasti iz varstvenih razlogov veljati v goz-

dovih vseh lastništev, torej tudi v zasebnih gozdovih. V nasprotnem primeru ni mogoče zagotavljati učinkovitega varstva gozdov.

In še en zelo pomemben razlog za vzpostavljanje popolnega gozdnega reda. O tem, ali bomo gozdni red vzpostavljali ali ne, koliko in kje, zaenkrat še odločamo gozdarji. Ali obstaja kdo, ki nas opozarja, da ga vzpostavljamo preveč kakovostno, in zahteva, da ga ukinemo ali spremenimo obseg izvajanja? Pobude s strani javnosti so vendar prav nasprotno. To pomeni, da če bomo vzpostavljanje gozdnega reda zmanjšali ali celo ukinili, bomo to spet naredili gozdarji sami. In spet bomo izgubili delovna mesta, dohodek, vpliv...

Je gozdarska stroka spet razdvojena? Ali nismo bili temu priča že v bližnji preteklosti, 10 ali 15 let nazaj?

8 ZAKLJUČEK

Popolni gozdni red je gozdnogojitveni, varstveni, ekonomski, ergonomski, ekološki tehnološki, socialni in estetski ukrep. Je naložba v prihodnost. Zato potrebujemo kriterije, s pomočjo katerih bomo čim bolj poenotili odločanje, kdaj, kje in v kakšnem obsegu ga bomo vzpostavljali. Tako bomo v čim večji meri izločili subjektivne faktorje. To naj bi omogočilo, da bi vsi za isti odstotek (%) dodatka morali opraviti približno enako količino dela oziroma imeti za to približno enake stroške.

Viri

- BLEIWEIS, S., 1953. Zlaganje vejevja na kupe ali razmetavanje po poseki? - GozdV, 11, s. 50.
Odredba o določitvi normativov za dela v gozdovih.- Ur. l. RS, št. 11, 956/99.
Pravilnik o izvajanju sečnje, ravnanju s sečnimi ostanki, spravilu in zlaganju gozdnih lesnih sortimentov.- Ur. l. RS, št. 55, 3240/94.
Zakon o gozdovih.- Ur. l. RS, št. 30, 1677/93.